

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XLIV. évf.

Januarius—Februarius.

1-ső füzet.

Jézusi eszmények és modern socialismus.

Az emberi szellem mindig eszményekből táplálkozott. A lelkiismeret egy-egy ilyen eszmény általános megjelenésére a legepesztőbb vágygyal, a legnagyobb mohósággal vár, mert azt mindig a szabadtítás, a megváltás erejével ruházza fel. Az élet hamis elemeitől való megtisztulás, a lelki megújhódás érzete fűződik azok gyakorlati megszületéséhez, melyért az emberi társadalom mindannyiszor meghozta az áldozatot, ha kellett, vérben és halálban. Mintegy benső ösztön sugallta áhitatos remény-fűzi erős kapesokkal össze az embervilágot ez eszményekhez való rajongó ragaszkodásában s teszi fényessé történelme lapjait ama kimagasló példákban, melyeket csalódás el nem ijesztett, sikertelenség el nem bátortalanított, bukás meg nem gyöngített. Mert minden, az emberi társadalom munkálkodását jótékonyan átváltoztató eszmény egy olyan tekintély alapján hat, melynek fensőbbsege, sőt szentsége tudata az ember egyéni és általános lelkiismeretében él. Ezért hitt az emberiség mindig az isteni kijelentésben, nem mint valami különleges és csodálatos megnyilatkozásban, hanem mint az általános életet elhatározó természetes jelenségben.

Igy látjuk kiemelkedni a Jézusi vallást az őspogány világ eszme köréből, mely az emberi élet magasztos céljainak megvalósításában eleddig a legnagyobb eredményeket érte el.

Az összes emberalkotta intézmények között egyedül a Jézusi vallás az, mely semminemű külső hatalomra nem támaszkodik érvényesülésében, hanem kizárólag önmagából meríti az erőt, mely fenmaradását biztosítja. Eltekintve ama kifejezetten vallott isteni tekintély jellegétől, melyet kétségtelenül magán hordoz, magában foglalja az emberi törekvések összességét és lehetőségét, midőn az embernek legfőbb eszményül az isteni tökéletességet állítja oda s e tökéletesség megközelítésére neki egyúttal korlátlan lelki szabadságot ad. E tökéletesség már

eleve kizárja a zsarnokságot önmagából, mert uralma kizárólag a lélek életére és munkakörére terjed s az ember fölött álló tekintélyének elismerésére a szeretet vezet. Ez uralomban nincsen elveszített és kegyelemből visszanyujtott paradicsom, hanem a lelki jobbulás örökös lehetősége a megközelíthető tökéletesség felé. Ennélfogva e tökéletesség, mint cél, nem egy előre jelzett határpont, mely felé az emberi tevékenység kényszerűségből irányozódik, hanem éppen az öntudatos tevékenység útján fokozatosan revelált lelki igazságok összessége, mely vonz ellenállhatatlanul s minden egyéb ismert célokat önmagának alája rendel. Minden, a mi beteljesülhet és a minék beteljesülnie kell, e tökéletesség által meghatározott kategoriákba tartozik s azok alól saját romlása nélkül nem vonható ki semmi. Lénye az abszolút fensőbbiség, ereje az ismerhető dolgokat átfogó hatalom, uralma a félre nem magyarázható szeretet, törvénye a feltétlen igazság s mivel önmaga lélek, lélekben egységesíti a világegyetemet, mely fölött egyedüli és abszolút úr!

E tökéletességről és tulajdonságairól az embernek határozott fogalma és biztos tudomása van, mert lelki életünk szerkezeténél fogva hozzá szoros rokonsági kötelék fűz, sőt ezen kívül nincsen semmi, a mire nézve tökéletes ismeretre juthatnánk. A mit önmagunkban mint legfőbbet, legnagyobbat, legnemesebbet fedezünk fel, — a mely cél, mint legfőbbesébb eszmény, jótékonyan korlátozza vagy kiszélesíti tevékenységünk körét, az mind az isteni tökéletesség visszasugárzása lelkiismeretünkben. Öntudatra ébredésünk pillanatától fogva semmit sem tehetünk a nélkül, hogy a következményeket ne vonatkoztassuk az abszolút tökéletesség bennünk élő törvényeire. Ennélfogva e törvények teljes ismerete a legelső feltétel arra nézve, hogy az élet rendeltetése előttünk tisztán álljon, mert e feltétel nélkül sem jók, sem rosszak nem lehetünk, csak egy végtelen közönyösség bűvkörébe jutunk, honnan eladott lelkünknek menekése nincs.

E törvények arról győznek meg, hogy hozzátartozók vagyunk a mindeneket átható tökéletességhez, mivel életünk berendezésére vonatkozólag önmagunkban ugyanazt az erkölcsi alapot fedezzük fel, mint a melyet Istenben észlelünk teremtett dolgaihoz való viszonyában. A mit Jézus „Isten országának“ nevez, nem egyéb, mint az Isten törvényei szerint lélekben

megjavított emberi társadalom. Más törvények reánk nézve nem bírnak sem hatással, sem tekintélyvel; mert minden törvényben csak azt kereshetjük, a mi benső erejével kapcsolja össze életviszonyainkat s adjon neki olyan tekintélyt, mely előtt föltétlenül hódolunk — megaláztatás nélkül. Ilyent pedig csak egyet ismerünk, a mely az igazság és a szeretet alapján adatott az emberi lelkiismeretnek. Az ember valahányszor igazságtalan volt önmaga és mások iránt, mindannyiszor az isteni igazságra való hivatkozással tette meg az első lépést a javulásra s valahányszor tévedett és bűnbe esett, mindig az isteni szeretet benne levő érzése mentette meg a végromlástól. Világbirodalmak összeomlása, társadalmi intézmények pusztulása, a nagy forradalmakat és háborukat rendszeresen követő óriási csalódás és kiábrándulás s általában minden, az emberi tevékenységet más irányba terelő esemény mindannyiszor eszünkbe juttatta és fogja juttatni azt az erkölesi alapot, melyen állanunk kell. Ha egyesek és egyes korszakok életműködése rövidebb avagy hosszabb ideig el is tér attól az iránytól, mely a lelkiismerettől számon kéri az isteni igazsággal és szeretettel összhangzásban levő tevékenységet, az emberiség mint egységes egész, mégis mindig amaz isteni tökéletesség eszménye felé tör, melyhez erkölesi kötelek által tartozandónak vallja magát.

A Jézusi vallást ennél fogva nem tarthatjuk utopiának, mert az az eddig ismert legreálisabb alapon, a lelki alapon nyújtja az embernek az erőt vágyai betöltésére, de nem tekinthetjük az ember gyakorlati életétől távol álló érzelmi intézménynek sem, mert az ember gyakorlati működését szükségképpen megelőző lelki hangulat és elhatározás helyes megalakítására adja meg az alapot. Létjogosultságának megítélésében nem az az irányadó, hogy az idők folyamán tévedésekbe botlott történelmi kereszténység milyen módon és milyen czélokra igyekezett alkalmazni az abban kijelentett igazságokat, hanem hogy van-e benne valamelyes megvalósítható eszmény, mely az ember lelkében élő erővel összhangzásban állva, *eyymagában* birjon elhatározásra az élet megjavítására nézve minden ténykedésünkben. Az Isten abszolút tökéletessége és egysége, mint mindenek fölött álló hatalom, e mellett igazságossága és szeretete, mely örök uralmát és munkálkodását jellemzi: nem olyan dolgok, melyekre az emberi lélek meg nem felelhetne,

sőt keletkezhető vágyainak egyes határozott alakba öntött pontjai azok, melyekre öntudatosan irányíthatja figyelmét. Mert ez eszményeknek éppen abban van legnagyobb ereje s azért hatnak reánk, hogy minden külső behatástól menten, saját öntudatunkból fakadnak s így csak azok vethetik meg erkölesi életünk alapját. Már pedig az emberi társadalom egyedül ezen az alapon javulhat, haladhat és tökéletesedhetik. Az ősidőktől kezdve a mai napig elegendő példa bizonyítja, hogy mikor az ember elhagyja a vallásos alapot, t. i. egy fölötte álló és vele erkölesi viszonyban levő tekintély szereteten és igazságon alapuló uralmát saját és a közhöz való életviszonyában az emberi szenvedély szülte erőszakos hatalommal kívánja helyettesíteni, az élet tiszta céljainak bomlása mindig kikerülhetetlen lesz.

Napjainkban is egy oly forradalomnak vagyunk szomorú tanúi, mely az emberi társadalom legszentebb céljaiba vetett hitünket akarja alapjában megingatni. Mert mit látunk a modern socialismus és esenevész szülöttjei törekvésében? Egy olyan hibbant rendszert, melynek semmi alapja sincs az ember lelki életében. Már az az egy bizonyíték is, hogy érvényesülhetéseért a társadalmi életből a napi politikához menekül, elegendő arra, hogy céljait tisztán jellemezze, mert ha van valami, a mi az emberben az ingatag érzéseket felébreszse és határozatlanságra tanítsa, úgy a napi politika annak megszemélyesítő koronája. Miután a socialismus kilök minden erkölesi tekintélyt önmagából — emennek helyét csakis az erőszak töltheti be; és akkor, midőn az emberiséget egy cél érdekében egyenlősíteni és egységesíteni akarja, csak ez az erőszak áll rendelkezésére. De a minek alárendeljük magunkat, abba egyszerűs mind teljes bizalmunkat is kell helyeznünk, mert a bezárt tűz annál nagyobb elemi erővel tör elő; az ember előtt pedig minden út be van zárva a fejlődésre, a tökéletesedésre akkor, midőn a külső erőszak nyomása alatt az Isten szabta erkölesi követelményeknek megfelelni nem tud s e miatt hite nincs semmihez.

A socialismus igen nagyot téved, mikor maga magát az emberiség egyedül üdvözítő hitéül tolja fel. Mert sem a földi jólét biztosítása, sem a vagyoni egyenlősítés, sem a munka szertelen arányosítása nem elhatározó cél, hanem csak legfennebb egy célnak alárendelt eszközözi, melyek felett mi emberek

rendelkezünk. A mi ezél, annak saját tekintélye kell, hogy befolyásolja elhatározásunkat, még pedig olyan mértékben, hogy teljes hitünk olvadjon bele munkálkodásunkba és az elért eredményben legyen végső megnyugvásunk. A socialismus tanaiból mindezz hiányzik s ezért az nem hit, hanem szemfényvesztés, rosszhiszemű alapon.

De micsoda céljai is lehetnek a socialismusnak, mivel az ember társadalmi érintkezéséből tökéletesen ki akarja zárni az erkölcsi viszonyt? Képzeltető-e emberi társadalom, mely más kapesokkal legyen összefűzve, mint a melyekre az egyéni lelkiismeret beleegyezése a szeretet alapján nyújt szentesítést? Vagy a lelkiismeret nyújthat-e szentesítést valami olyan dologhoz, mely nem a benne levő erkölcsi erők szülöttje s mint ilyen határozza meg az egyén helyét, viszonyát és rendeltetését a társadalomban? Mert nem a gyomor kielégítése és a vagyoni egyenlőség sugallta érdekközösség teszen minket testvérekké — a miknek lennünk kell, — hanem egy legfőbb tökéletesség példányképében megvetett erkölcsi alap, melynek szabályai kell hogy megszabják magaviseletünket. Ha a socialismus helyettesíteni, pótolni vagy jobbitani akarja azt a rendszert, melyet az emberiség a Jézusi vallásban nyert jövőjének elhatározására, akkor saját magában nagyobb, tökéletesebbet és jobbat is kell nyújtania. De miután követendő eszményül az erőszakot állítja fel s az emberiség társadalmi életének egyenlősítésében éppen az azt előmozdító legerősebb kapesot szakítja szét, egy pillanatnyi kételkedésünk sem lehet abban, hogy tanai nem nekünk valók.

A modern socialismus sikereihez a lelkek erőszakos lázításán kívül semmi egyéb nem fűződik, — ezért kell a napi politikához menekülnie. Az erkölcsi céljaiban megtévelyedett ember a legkönnyebben lázitható az erkölcsi rend legfelsőbb tekintélye ellen, úgyszintén legkönnyebben megtéveszthető egy, az emberiséget a lelkiekben összekapcsoló hitnek megrontására. Mert az, a mi az embernek jó, nem mindig hat közvetlenül; szükséges, hogy előbb megérlelődjék a lélek munkájában és úgy váljon öntudatunkká. De azoknak részéről, kikben az erkölcsi rend fogalmának hiánya vagy megtagadása kizárja a lelki szabadság tudatát, egyedül csak a lázításra és lázadásra mutatott fogékonyságot észlelhetjük, a lélek említett munkája

helyett. A modern socialismus lázit az Isteni egység erkölcsi tekintélye ellen s megsemmisíti bennünk az életre vezető hitet, lázit az emberi társadalom erkölcsi rendje ellen s megfoszt a lelki szabadság semmivel nem pótolható vagyonától. Elfelelő számitásba venni, hogy az ember ez alapon álló vallásos hitének nem az a célja, hogy magának egy külön utópiális érzelmevilágot alkosson, hanem, hogy erkölcsi tapasztalásai alapján eszményiséget oltson a gyakorlati életbe s hogy annak céljai itt és ott és mindenütt ama tökéletességi központba fussanak, melyről az emberi lelkiismeret ad számot mindeneknek, kik lélekben együvé tartoznak.

A földi jókra alapozott élet csak anyagi haszonra dolgozik, a haszon pedig igen édes arra, hogy másokkal is megosztassuk; az anyagiasság feledtet velünk a jövőt s így munkáságunknak egymással szemben nincsen semmi érdeme; a testi élet egyformaságán fölépített egyenlősítés nem vezet semmiféle erkölcsi eszményhez — s így elveszett minden célunk. A ki az ilyen tanokban hinni tud és azokat követni tudja, azt a legvastagabb önzés vezeti, mely a köz hatalmára és tekintélyére átruházva, a legszentségtelenebb erőszakosságot követi el az emberi lelkiismereten. A modern socialismus minden megnyilatkozásában csakis az anyagiakat érinti, miért is az emberi élet elhatározó erejéül el nem fogadható. Mert soha nem szabadithatjuk meg magunkat az erkölcsi függés gondolatától, mely egy eszményi példányképhez köt; a tökéletesedés lehetőségétől, melyre a lélekben nyitva áll az út. Miénk a lelki élet — minden egyébnek csak haszonélvezői vagyunk; szolgálunk a lelkiismeret parancsainak — más szolgálat megaláz és lealacsonyít; hiszünk a tökéletes eszményiségben, melyet öntudatunk Isten névvel jelöl — minden egyéb csak ember alkotta bálvány, mely kinevet, ha imádjuk; munkálkodunk az emberiség lelki egységesítéseért amaz erkölcsi erők által, melyeket Isten jóvoltából vettünk s így nem sajnálhatunk megosztani másokkal, — mig minden egyéb alapon nyert erő csak elválaszt és erőszakossá teszen; vágódunk a lelki szabadság szent birtokára, mely az élet lelki gyönyörűségében, a lelkiismeret szolgálatában, a tökéletes eszményiség hitében, az egymáshoz kapcsoló erkölcsi erők fenségében teszen minket testvérekké és egységesíti társadalmi tevékenységünket egy öntudatos cél érdekében.

A modern socialismus, mindezekről távol állva, nem va-

lósíthat meg semmit, a mi akár földi üdvösségünket biztosíthassa. Zsarnoki indulatában eltíporja a multat, melyből munkájához minden erkölesi tanulságot meríthetne; e tanulságok hiányában pedig nem munkál a jövőért — s így csak az önzést szolgálhatja. A társadalmi élet berendezésében a lelki szabadság helyébe az anyagi indulatok szabad érvényesülését helyezi, melyek a közczél szolgálatában sohasem működnek s ennél fogva czéljával éppen ellenkező irányba vezeti a társadalmi életet. Egy szóval, a modern socialismus nyilvánvaló czélja az általános pusztítás, a nélkül, hogy nyújtott új igazságai iránt az ember lelkében élő általános hitet fölébreszthetné. Hogy közéletünkben ennek ellenére is van a socialismusnak existenciája, az azt bizonyítja, hogy az ember mindig eszményekre vár, de nem mindig találja meg a helyes alapot az eszmények keresésében; továbbá, hogy az emberiség egy része az eszmények keresésétől és követésétől mindig távol áll. De sem a socialismus, sem más egyéb meg nem váltja addig a világot, míg rendszerében nem ad helyet azoknak az erőknek, melyek az ember lelki szükségletei kielégítését biztosítják. Ezek pedig az erkölesi eszmények. Forrásuk bennünk van, érvényesülésük társadalmi viszonyainkban, czéljuk az Isteni tökéletesség megközelítésében, a lelki szabadság útján. Az ember minden szükséglete csak az erkölesi eszményekben éri el azt a határpontot, mely őt kielégíti; erre törekszik a vallás. Míg az életnek az anyagi szükségletek alá való rendelésében s az ez úton egységesített társadalomban a soha be nem tölthető vágy közönyöské teszen minden czél iránt; erre törekszik a modern socialismus. Az előbbiben az igazság és szeretet törvénye teljes szabadságot biztosít a lélek minden ténykedésének; az utóbbi szolgálai állapotba sülyeszti mindazt, miből a hit alapot rakhatna az egyéni érvényesüléshez. A vallás öntudatosan készít elő rendeltetésünk betöltésére; a socialismus semmi olyan meghatározott igérettel nem biztat, a mihez ne ragasztaná a kényszerű visszafizetés elvét. Ezért a Jézusi vallásban isteni tekintély alapján kinyilvánított tanok mindaddig örök eszményeink maradnak, míg a bizonytalan h'zasságból származó socialismus lelki törekvéseinkkel szorosabb összhangban álló rendszerre nem tanít. Addig küzdünk és bizva bizunk — nélküle is.

A vallás Tompa költészetében.

Egy nyugati költő mondja valahol, hogy a művész, a ki valóban szépet és nagyot akar teremteni, előbb az Istenhez fohászkodik s onnan felülről a világosság Atyjától kéri és várja a jó adományt és a tökéletes ajándékot: az ihletést. Ez kölcsönöz a munkának értéket és maradandóságot. Ezért van, hogy minden igazi művészi alkotás fölött ottan lebeg a vallásos színezet: mintegy elömlik rajta és a vonzalom varázsával veszi körül. Így teremt az igazi genius.

Miből önként következik, hogy ha mi a művész remekét megakarjuk érteni, nekünk is hasonló előkészületet kell tennünk s a mindennapiság zsibbasztó légköréből föl kell emelkednünk arra az eszményi magaslatra, a melyről a teremtő lélek átpillantott a föld s az ég titkaiba, mérlegelte azokat, felismervén bennük mindenütt az isteni Gondviselés útait és ujjmutatásait. Ima nyitja meg a mi számunkra az eget. És ima, vagyis benső vallásos érzet, nyitja meg előttünk a költészet fenséges birodalmát, hol a jó és rossz örökös küzdelméből az Isten és az ember egyaránt nemesülve és győztesen kerül ki, hol a szép és igaz, mint ikertestvérek esőkolják egymást. A költészet — ha nem is Ikarusi — de fennem ragadó szárnyakat kölcsönöz nekünk: oda visz bennünket az örök élet forrásaihoz, hol megenyhül a földi fájdalom, a hol a részvét sebeket kötöz, kenyeret szeg s a külső áldozat üres formalitásai helyett önmagát gazdagítja, a mikor irgalmasságot cselekszik. Fennem ragad . . . Csak az Úr színe előtt állapodik meg, hogy az ő örök dicséretét zengedezze s az ő mennyei palástjának biborával és szentségével vonja be a mi számunkra a szegényes otthont, a kérges tenyerü szülőket, az iskolát, a templomot s az új meg új eszmék zajában kavargó társadalmat, melynek hatalmas hymnusa csak ebben a refrainban öntheti ki teremtő terhét: „Egy jövő, egy hit, egy szövetség!”